

ՀԱՅՐԵՆԻ ԹԵՄԵՐՈՒՄ

ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ ՏՈՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԹԲԻԼԻՍԻՈՒՄ

1959 թվականի փետրվարի 26-ին, Վեհափառ Հայրապետի բարեհաճ կարգադրությամբ և Վրաստանի հայոց թեմի առաջնորդական ժամանակավոր փոխանորդ հոգեշնորհ Տ. Եղիշե վարդապետ Սարգսյանի հրավերով, էջմիածնի Հոգևոր Ճեմարանի վերատեսուչ գերաշնորհ Տ. Հայկազուն եպիսկոպոսի գլխավորությամբ մեկնեցին Թբիլիսի՝ տեղի հայ հավատացյալ ու եկեղեցանվեր ժողովրդի հետ միասին տոնելու Ս. Սարգիս զորավարի տոնը:

Ուղևորվելուց առաջ մի պահ մտանք եկեղեցի և աղոթեցինք:

Ապա Վեհափառ Հայրապետից հրաժեշտ առնելու համար Վեհարան բարձրացավ սրբազանը: Վեհափառը օրհնեց նրան և բարի ճանապարհ մաղթեց:

Առավոտյան ժամը 10-ին ճամբա ընկանք դեպի Թբիլիսի՝ մեզ հետ տանելով Վեհափառ Հայրապետի ողջունները Վրաստանի հայոց թեմի հավատացյալ հայ ժողովրդին:

Երևանն է: Լայն ու հրկարածիգ պողոտաները ծածկված են ձյունով: Դեմուրեմ կանգնած առավոտյան արևի տակ, գեղեցկորեն փայլում են բազմահարկ, հսկա բնակելի շենքերը: Հակառակ ամիսներից ի վեր նստած ձյան, փողոցները հորդում են բազմությամբ, ոմանք շտապում են գործի, ուրիշները՝ դպրոց և համալսարան: Քաղաքը շնչում է իր առօրեական կյանքով:

Երևանից դուրս՝ դեպի Սևանա լիճ տանող ճանապարհով, ինքնաշարժը սլանում է ձյունածածկ ծառուղիների միջով: Հայրենի չքնաղ բնությունն է մեր հայացքի առջև: Ինքնաշարժը սկսում է դանդաղ բարձրանալ միշտ դեպի վեր: Հայրենի երկրի բարձրաբերձ լեռներն են ահա՝ իրենց զմրուխտ ան-

տառներով, խոլ գետերով ու գրավիչ թովշությամբ: «Հայաստան, երկիր դրախտավայր»,— ինչպես ասել է բանաստեղծը:

Մտնում ենք վրացական սահմանները: Նույն հմայքն ու թովշությունը, նույն գեղեցկությունը այստեղ ևս: Շարունակում ենք մեր ճանապարհը և արդեն մոտեցել ենք Վրաստանի գեղեցիկ մայրաքաղաք Թբիլիսին:

Կանգ ենք առնում հայոց Ս. Գևորգ եկեղեցու ավագ դռան առջև: Հոծ բազմություն է բաղկում Մեզ ընդառաջ են գալիս Վրաստանի հայոց թեմի առաջնորդական փոխանորդ հոգեշնորհ Տ. Եղիշե վարդապետ Սարգսյանը, եկեղեցու ծխատեղ քահանաներ, թեմական խորհրդի անդամներ: Եկեղեցում հավաքված են բազմաթիվ հայ հավատացյալներ:

Հնչում են զանգերը Ս. Գևորգ եկեղեցու: Զգեստավորվում են քահանաներն ու դպիրները և դեպի եկեղեցի են առաջնորդում սրբազան հոր՝ «Հրաշափառ Աստված» և ապա «Ուրախ լիք Սուրբ Եկեղեցի» շարականներով:

Հոգեշնորհ Տ. Եղիշե վարդապետը, հանուն Վրաստանի հայոց թեմի, ողջունում է սրբազանի բարեհաջող ժամանումը:

Սկսվում է երեկոյան ժամերգությունը: Կատարվում է միաժամանակ Տյառնընդառաջի նախատոնակի արարողությունը, սրբազանի հանդիսագրությունը:

Հետ ժամերգության սրբազանը բարձրանում է Ս. Խորան և այնտեղից վար իջեցնելով վառված մոմը, վառում է փոքրիկ սեղանի վրա դրված յոթնաչափյան աշտանակը: Միևնույն ժամանակ հաղթականորեն հնչում է «Քրիստոս Փառաց» շարականը: Թբիլիսիի ավանդապահ հայ ժողովուրդը

սրբությամբ է պահում այն գեղեցիկ սովորությունը, որը մեր եկեղեցազան գեղեցկագույն ավանդություններից մեկն է: Հավատացյալները իրենց ձեռքում ունեն մոմեր կամ ջահեր. նրանցից յուրաքանչյուրը մոտենում է յոթնաջահյան շատանակին, վառում է իր ձեռքի մոմը կամ ջահը և ամենայն լուսավորի ընտանեկան օջախը: Այս սովորությունը նկատի ունենալով է, որ Հայ Եկեղեցու սուրբ հայրերը այս ծիսակատարությանը տվել են նաև «Ճրագալույց» անունը: Փետրվարի 27-ն է: Առավոտյան ժամը 9-ին սկսվում է ժամերգությունը, որին հաջորդում է սուրբ պատարագը: Պատարագին է արժանապատիվ Տ. Զարեհ քահանա Բասմաջյանը, որն ըստ օրվա պատշաճության քարոզում է:

Երեկոյան դեմ եկեղեցին հորդում է հավատացյալների հոծ բազմությունը. իրոք որ ասեղ գցելու տեղ չկա: Եկեղեցասեր բազմությունը (մեծ մասամբ ուխտավորներ), շտապում է հասնել ուխտավայրը, ներկա լինելու Ս. Սարգսի նախատոնական արարողությանը:

Ս. Սարգսի տոնը Վրաստանի հայության սիրելի է ժողովրդական հինավուրց տոնն է:

Շաբաթ առավոտ է: Թբիլիսիի հայոց Ս. Դևորգ եկեղեցում ժամը 9-ին սկսվում է առավոտյան ժամերգությունը: Եկեղեցում, բակում և նրա շրջակայքում խոնված է ուխտավորների և հավատացյալների բազմություն:

Գերաշնորհ Հայկազուն սրբազանը, որ այդ օրվա պատարագին է, «Հրաշափառ»-ով առաջնորդվում է դեպի եկեղեցի: Հնչում են եկեղեցու զանգերը:

Ժամը 12-ին սկսվում է սուրբ պատարագի հոգեզմայլ արարողությունը: «Խորհուրդ խորին»-ից մինչև «Հայր Մեր»-ը երգվում է սուրբ պատարագը հավատացյալների մասնակցությամբ, վեհությունը ու հանդիսավորությամբ, հոգեկան անհուն մխիթարությամբ լցնելով հավատացյալների սրտերը:

Քարոզի պահին պատարագի սրբազանը հաղորդում է Վեհափառ Հայրապետի օրհնությունները, ողջույններն ու բարեմաղթությունները, և քարոզում «և համբերութեամբ ձերով ստասցիք զոգիս ձեր» բնաբանով (Ղուկ. ԻԱ. 19): Նա հանգամանորեն պատմում է Ս. Սարգսի, նրա որդու՝ Մարտիրոսի և տասնչորս զինվորների կյանքի և նահատակության մասին:

Սրբի կյանքի վառ օրինակով քարոզիչը ընդգծեց համբերատարության առավելությունները անհատական, ընտանեկան, հա-

սարակական և նույնիսկ պետության կյանքում, միաժամանակ ցույց տալով անհամբերատարության վնասները, առաջացրած շարիքները կյանքի բոլոր բնադավառներում: Սրբազանը հատկապես կանգ առավ այն հանգամանքի վրա, թե ինչպես նույնիսկ Քրիստոս, իր երկրավոր կյանքում, դարձավ համբերության գերագույն օրինակը, մանավանդ իր շարժարանքի ամենադաժան բույններին: Որպես եզրակացություն, սրբազանը կոչ արեց հավատացյալներին՝ իրենց մեջ զորացնել համբերատարության օգին:

Սրբազան հոր այս ջերմ զգացմունքներով հագեցած քարոզը լավեց խոր հետաքրքրությամբ:

Քարոզից հետո պատարագի արարողությունը շարունակվում է հանդիսավորությամբ: «Որ կազմեցեր» շարականի երգակցությամբ հարյուրավոր ուխտավորներ և հավատացյալներ դալիս են «հաղորդուիլ արեամբն Յիսուսին»:

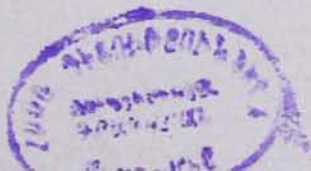
Հավարտ սուրբ պատարագի սրբազան հայրը նույն հանդիսավորությամբ առաջնորդվեց առաջնորդարան, որտեղ ընդունեց շատերին և զրուցեց նրանց հետ:

Շաբաթ երեկո է: Թբիլիսիի հայոց Ս. Գեվորգ եկեղեցում երեկոյան ժամը 5-ին սկսվում է կիրակմտի ժամերգությունը: «Լոյս զուարթ»-ն է, հոգեհորդոգ ու վերացնող մեղեդին: Երգող քահանան կարծես իր հոգու լարերի վրա է նվագում:

Կիրակի առավոտ է: Ժամը 12-ին սկսվում է սուրբ պատարագի արարողությունը: Պատարագին է արժանապատիվ Տ. Ռուբեն քահանա Մարտիրոսյանը:

Օրվա քարոզիչը դարձյալ սրբազանն է: Նա իր քարոզի համար բնաբան էր ընտրել օրվա ճաշու Ավետարանից. «Ես եմ հաց կենաց, որ զայս առ իս ոչ քաղցիցե, և որ հաւատայ իս ոչ երբեք ծարաւեսցի» (Յովհ. Զ. 35): Սրբազանը առանձնակի խանդավառությամբ խոսեց կենաց հացի մասին: Նա նախ բաղդադականը արեց նույն օրվա Ավետարանի այն պատմության, ըստ որի առաքյալները Քրիստոսին էին որոնում շառունակ ժողովրդի հետ միասին, որովհետև նրանք կերել էին հրաշքով բազմացած հացերից, ինչպես իրենց նախահայրերը կերել էին անապատի մանանան և խմել ժալոփց բխած ջուրը: Բայց նրանք մեռան: «Իսկ այն հացը և ջուրը, որ Ես տալու եմ,—ասաց Հիսուս,—արժանավորապես ճաշակողը և ըմպողը մեռնելու չէ հավիտյան»:

Այս սրբազանը, անդրադառնալով հոգևոր կարիքներին, ընդգծեց հոգին նույնպես սնուցանելու անհրաժեշտությունը, մի բան, որն առավել ևս զորացնում է մարդուն, կենդա-

նացնում և արժանացնում հավիտենական կյանքին:

Կիրակի առավոտյան ժամը 10-ի գնացքով Թբիլիսի է ժամանում Մայր Աթոռի Գեղազույն Հոգևոր Խորհրդի անդամ պրոֆ. Արարատ Ղարիբյանը: Նրան դիմադրում են հոգեշնորհ Տ. Նղիշե վարդապետը, քահանա հայրերը և թեմական խորհրդի անդամները:

Պրոֆ. Արարատ Ղարիբյանը եկել էր Թբիլիսի, գերաշնորհ Տ. Հայկազուն սրբազանի և թեմական խորհրդի հետ համախորհուրդ, թեմի գործունեությունը ավելի հաստատուն հիմքերի վրա դնելու ու կանոնավորելու համար:

Կիրակի երեկոյան ժամը 4-ին տեղի ունեցավ թեմական խորհրդի նիստը, որին ներկա էին նաև գերաշնորհ Հայկազուն սրբազանը, պրոֆ. Ա. Ղարիբյանը, առաջնորդական ժամանակավոր փոխանորդ հոգեշնորհ Տ. Նղիշե վարդապետ Սարգսյանը, խորհրդի եկեղեցական և աշխարհիկ անդամները:

Ժամը 8-ին Վրաստանի հայոց թեմական խորհրդի կողմից ճաշկերույթ է տրվում ի պատիվ սրբազան հոր և պրոֆ. Ա. Ղարիբյանի:

Քառակնոցներ փոխանակվեցին սրբազան հոր, պրոֆ. Ա. Ղարիբյանի և թեմական խորհրդի անդամների միջև:

Ճաշկերույթից հետո պրոֆ. Ա. Ղարիբյանը շնորհակալության խոսք ասաց և հաջողություն մաղթեց թեմական խորհրդի անդամներին՝ իրենց եկեղեցանվեր աշխատանքում: Հարգելի պրոֆեսորը ժամը 10-ին գնացք առնելով վերադարձավ Ս. էջմիածին:

Մարտի 2-ին, երկուշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 11-ին, գերաշնորհ Տ. Հայկազուն եպիսկոպոսի հետ այցելեցինք վրաց ժողովրդի սրբություն սրբոց և Վրաց Եկեղեցու կենտրոնատեղի Մցխեթայի վանքը:

Մցխեթայի վանքը տանող ճանապարհը եզերված է մշտադալար եղևնու ծառերով: Ծանապարհի աջ կողմը հորդահոս Կուր գետն է, որն անցնելով Մցխեթայի վանքի մոտից, շտապում է հասնել Վրաստանի սիրտը: Հեռվից երևում է Մցխեթայի վանքի պատմական գմբեթը: Հասնում ենք վանքը շրջապատող հինավուրց, բարձր պարիսպների առջև: Ներս ենք մտնում: Մեր աչքերի առջև կոթողվում է վանքի լայնանիստ ու

աստիճանաձև հոյակապ կառույցը: Վանքը խորհրդավոր վեհություն է սփռում ավելի քան 900 տարիների հեռավոր անցյալից:

Ինչ դեր որ խաղացել է Ս. էջմիածինը հայ ժողովրդի կյանքում, Հայ Ազգի ճակատագրական օրերին, նույնը կատարել է նաև Մցխեթայի վրաց ժողովրդի կյանքում: Նրանք թեև հարվածներ են ընդունել ու կողտպտվել են միշտ, բայց այսօր երկուսն էլ կանգուն, լուսատու կենտրոններ են:

Մցխեթայում մեզ ընդունում է վանքի միաբան վարդապետներից մեկը: Վերջինս մեզ ծանոթացնում է վանքի պատմությանը և ճարտարապետական մնայուն արժեքներին: Վանքում հյուրասիրվելուց հետո, ժամը 1-ին վերադառնում ենք Թբիլիսի և այցելում ենք նաև Թբիլիսիի հայոց Ս. էջմիածին եկեղեցին և մայրաքաղաքի այլ տեսարժան վայրերը:

Մարտի 2-ին, երկուշաբթի օրը, ժամը 2-ին Հայկազուն սրբազանը հարգանքի այցելություն տվեց Վրացական ՍՍԻ Միևնյատրների Սովետին առընթեր Կրոնական պաշտամունքների գործերի խորհրդի լիազոր պր. Շալուաշվիլուն:

Մարտի 3-ի առավոտն է: Մեկնելու ենք Վրաստանի գեղեցիկ մայրաքաղաք Թբիլիսիից, հրաժեշտ տալով մեր սիրելի հավատացյալներին: Ս. Գևորգ եկեղեցում քահանաների դասն ու թեմական խորհրդի անդամները սրբազանին են սպասում: Սրբազանը մտնում է եկեղեցի, աղոթում և իր օրհնությունները բաշխում բոլորին:

Ժամը 10-ին շարժվում է մեր ավտոմեքենան, ողջերթի բարեմաղթությունների տակ:

Մարտի 3-ի երեկոյան ժամը 5-ին հասնում ենք Մայր Աթոռ: Իջման Սեղանի առջև աղոթում ենք բարեհաջող ճանապարհորդության համար: Ապա սրբազան հայրը բարձրանում է Վեհարան, Վեհափառ Հայրապետին հաղորդելու համար Թբիլիսաբնակ հայ հավատացյալների սիրո և հավատարմության հավաստիքները: Սրբազան հայրը պատմում է նաև իր տպավորությունների մասին:

Սրբազան հոր և իմ հիշողության մեջ վառ կման Թբիլիսի ուխտազնացության օրերի տպավորությունները:

ԺԻՐԱՅԻ ՍԱՐԿԱՎԱԳ ԶԻՐԵՅԱՆ

